

AZ 1952. ÉVI POLGÁRI PERRENDTARTÁS RENDSZERVÁLTOZÁST KÖVETŐ, TÁRGYALÁSI SZERKEZETET ÉRINTŐ VÁLTOZÁSAI

BARTHA BENCE
doktorandusz (KRE ÁJK)

Az 1989-90-ben lezajló rendszerváltozást követően a jogrendszer átalakítása során elmaradt a polgári perrendtartás újra-kodifikációja. A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (továbbiakban: 1952-es Pp.) egészen 2017. december 31. napjáig hatályban volt, melyet követően hatályba lépett a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.). Ebben a közel harminc éves időintervallumban kodifikáció hiányában is több novelláris és egyéb kisebb módosítás érte az 1952-es Pp.-t, amelyek egy része a szocialista eljárásjogi jegyek elhagyására irányult, másik része pedig a megváltozott társadalmi, gazdasági körülményekhez való igazodást igyekezett elérni.

A tanulmányban e módosítások közül az elsőfokú eljárás szerkezetét érintő változásokat vizsgáljuk. Kiemeljük azonban, hogy az eljárásjogi dogmatika által *egységes tárgyalási rendszerként* jellemzett tárgyalásszerkezet az 1952-es Pp. hatálya alatt végig megmaradt, jogalkotó csak azon belül tudott kisebb módosításokat véghezvinni, de rendszerszintű újítást nem tudott elérni. Kengyel Miklós meghatározása szerint az egységes tárgyalási rendszer a tárgyalást nem különíti el egymástól mereven elválasztott szakaszokra, hanem a tárgyalást *egységes folyamattak* tekinti, függetlenül attól, hogy a bíróság egy vagy több tárgyalási határnapon tart-e tárgyalást.¹ E rendszer egységesnek tekinti a perben a tárgyalási szakot, vagyis Szabó Imre szerint „műértelemben csak egy tárgyalásról beszélhetünk, amely azonban több határnapon való ’ülést’ is jelenthet [...] csakúgy ahogy beszélni lehet keresetindítási szakról, jogorvoslati szakról, tárgyalási szakról, amely egyetlen és egységes.”²

A tanulmány *célja* mindezzel, hogy bemutassa azt a fejlődési irányt, amely a rendszerváltozás óta megfigyelhető és melynek végpontja a Pp., amely kodifikációjának egyik sarokpontja, hogy a jogtudomány és a joggyakorlat eredményeire támaszkodva áttekinthetően, koherensen [...] szabályozza a

1 KENGYEL Miklós: *Magyar Polgári Eljárásjog*. 12. kiad., Budapest, Osiris, 2014, 245.

2 SZABÓ Imre: *A tárgyalás és határozatok*. In: OSZTOVITS András (szerk.): *Polgári eljárásjog* (I. kötet) – A Polgári per általános szabályai. Budapest, HVG-Orac, 2013, 236.

perjogi viszonyokat, megkönnyítve ezzel a jogkereső állampolgárok és a szakmai közönség helyzetét.³ A tanulmányban vizsgált szempontok egyértelműen a jogtudomány és a joggyakorlat Pp. kodifikációt megelőző kihívásait elemzik.

A bevezetés körében néhány formai kérdésről is szólni kívánunk. A konkrét perrendi paragrafusokra való hivatkozásokat a törzsszövegben, zárójelben vagy kapcsos zárójelben helyezük el, ezzel csökkentve a lábjegyzetek megterhelését azzal, hogy azok mindvégig az 1952-es Pp.-re vonatkoznak, ezért ennek külön feltüntetését mellőzzük. Amennyiben kivételesen hivatkozunk a Pp.-re, akkor azt minden esetben külön jelezzük. Az egyes idézett műveknél, vagy perrendi módosításoknál, ahol ennek jelentősége van, ott az évszámot is feltüntetjük. A hivatkozott tudományos irodalom feldolgozása tekintetében törekedtünk arra, hogy a vizsgált időszakban keletkezett forrásokat használjunk. Kiemeljük, hogy a változásokat nem kronológiai sorrendben, hanem tematikusan vizsgáljuk, megtartva az 1952-es Pp. által alkalmazott fejezetbeosztást – 1952-es Pp. VIII. fejezet a *keresetindítás* és IX. fejezet a *tárgyalás* – követő címkiosztást, mely követi az eljárás linearitását is.

1. A polgári perrendtartás továbbélése, a változatlan rendelkezések

Az elsőfokú eljárás szerkezetét érintő változásokat megelőzően szólnunk kell az alapelvi fejezet változásairól. Kengyel Miklós szerint az 1952-es Pp. alapelveiben nyilvánult meg legerőteljesebben a szovjet hatás.⁴ A jogalkotó a kétezres években – különösen a VIII. Ppn.⁵ által – szinte teljesen *lecserélte e fejezetet*. A szocialista eljárásjogot jellemző anyagi igazság kiderítésének szándékát, a felek rendelkezési jogának korlátozását, a szocialista tárgyalási elvet (peranyag szolgáltatási elv) felváltották az új, jogállami alapelvek. Megváltozott a törvény célja (1. §), bekerült az eljárás tisztességes lefolytatáshoz és az ésszerű időn belül való befejezéshez való jog (2. §), háttérbe szorult a hivatalbóli bírói eljárás és megerősítésre került a kérelemhez kötöttség elve (3. és 4. §).⁶ Ezek az alapelvi szintű változások jelentősen kihatnak az egyes perrendi részletszabályokra. Leginkább a felek és a bíróság viszonyát értel-

3 A polgári perjogi kodifikációról szóló 1267/2013. (V. 17.) Korm. határozat.

4 KENGYEL Miklós: *Az ötvenéves Polgári perrendtartás – a törvény keletkezésétől a rendszer-változásig*. In: KENGYEL Miklós (szerk.): *50 éves a polgári perrendtartás* (tanulmánykötet). Dialog Campus Kiadó, Pécs, 2003, 103.

5 Az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. törvény.

6 Vö.: KENGYEL (2014) i. m. 55-66.

mezik újra, illetve növelik a felek perviteli felelősségét, amely megjelenik az egyes eljárási cselekmények teljesítése során, és így végső soron a tárgyalás szerkezetében is.

D. Novák István jellemzése szerint a VI. Ppn. „a bíró perbeli mozgásának ezt megelőző szabályait átrendezte. Az eljárásba sajátos kettősséget vitt be és ezzel a törvényben bizonyos ellentmondásosságot teremtett. A korábbi széles ívelésű – a hivatalból vizsgálódást favorizáló – igazságszolgáltatást beszűkítette. Közelebbről: a szocialista rendszertől örökölt paternalista szemléletet megszüntette, a felek perbeli magatartását rábízta magukra a felekre, ugyanakkor a bíró perbeli helyét és szerepét visszaszorította a bírói emelvény hűvösebb, semlegesebb világába.”⁷

Pribula László szerint az 1952-es Pp. az 1990-es években már koncepciójában jelentősen megváltozott: a peres felek nagyobb felelősségére épült, a tárgyalási elvet előtérbe helyezte, az anyagi igazság kiderítése helyett a felek által szolgáltatott joganyag alapján történő döntést vette alapul, a perhatékonyt és az ésszerű határidőn belül történő befejezést kiemelt érdeknek tekintette.⁸

Kiss Zoltán szerint az 1989-et követő 1952-es Pp. módosítások *szemléletváltást* is jelentenek, ezért fontos, hogy a perrend már korábban is hatályban volt rendelkezései az újonnan meghatározott elveknek és körülményeknek megfelelően legyenek értelmezve.⁹ Ennek fonalán haladva a változó rendelkezéseket vizsgáljuk. Mindvégig figyelembe vesszük, hogy az 1952-es Pp. részletszabályainak módosításai szemléletváltást is tükröznek, azonban éles szerkezeti változás a perrendben nem történt. Ezért a szocialista eljárásjog tudománya által kidolgozott és értelmezett *alapfogalmak*, amelyek a tárgyalás szerkezetét jelentik a továbbiakban is helytállóak.¹⁰

7 D. NOVÁK István: Polgári peres eljárásunk tévedhetetlenségi szindrómája. *Magyar Jog*, 2000/10, 585.

8 PRIBULA László: Fogyasztóvédelem az új polgári perrendtartásban. *Ügyészek Lapja*, 2018/4–5, 6.

9 Kiss Zoltán: A pervezetés elméleti és gyakorlati kérdései a Pp. legutóbbi módosítása után. *Magyar Jog*, 1997/3, 154.

10 Itt elsősorban az első tárgyalás, folytatódó tárgyalás és érdemi tárgyalás fogalmakra gondolunk, melyek Varga Gyula szerint „az egységes tárgyalás részben időbeli, részben meghatározott perbeli cselekményekhez kötött belső tagozódását jelentik.” E kulcsfogalmak adják az egységes szerkezet „belső szerkezetét”. Lásd: VARGA Gyula: *A tárgyalás (X. Fejezet)*. In: SZILBEREKY Jenő (szerk.): *Polgári eljárásjog (I. kötet)*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1980. Jelen tanulmánynak nem célja az összehasonlítás, azonban, a szerző korábban publikált az 1952-es Pp. szocialista eljárásjog hatálya alatti elsőfokú eljárását és annak szemléletét hasonló szempontrendszer szerint feldolgozó tanulmányt. BARTHA Bence: Az 1952.

2. A keresetindítás

2.1. keresetlevél változásai

A VI. Ppn.¹¹ hatálybalépését követően a felperesnek a keresetlevélhez új kellékként csatolni kell azt az okiratot, illetve annak másolatát (kivonatát), amelynek tartalmára bizonyítékként hivatkozik [121. § (2) bekezdés]. Az indokolás szerint ez a szabály a bizonyítási eljárás időbeli elhúzódása ellenében hat, így csökkentheti a perek futamidejét, ugyanakkor a felperest is gondos eljárásra kényszeríti. Mindez természetesen nem zárja el a felperest attól, hogy bizonyítási indítványát később – tehát nem a keresetlevélben –, a per folyamán is előterjeszthesse, akár okirati bizonyítás keretében is.¹² Az 1952-es Pp.-ben hatálybalépése óta szerepel a keresetlevélben a bizonyítékok feltüntetése [121. § (1) bekezdés c) pont, utolsó tagmondat], azonban az okiratcsatolás új elem. Éless Tamás szerint a bizonyítékok keresetlevélben történő előadása még korainak tűnhet, hiszen ekkor még az sem lehet ismert, hogy a bíróság befogadja-e a keresetlevelet. A megjelölés, előadás azonban a perhatékonyság irányába hathat, az alperes felé egy előzetes tájékoztatás a tényállítások megalapozottsága tekintetében, így előmozdítja azt, hogy az alperes alaptalanul ne bocsátkozzon az állított tények tagadásába.¹³

E fenti rendelkezés beiktatásától eltekintve a keresetlevél szabályozásában további érdemi változás nem történt, a *szemléletben* azonban változás következett be. Haupt Egon szerint a pertartam hosszát leginkább befolyásoló tényező a per lényegét képező *vita* mibenlétének ismerete.¹⁴ A jogvita megjelölésében pedig a felperes mint döntést kérőnek van kiemelkedő szerepe. A bíróság tudomására kell hoznia, hogy álláspontja szerint mi az a jog, ami őt megilleti, vagyis a jogvita mibenlétének megállapításához *jogállításra* van szükség.¹⁵ További kötelezettsége a felperesnek, hogy az érvényesíteni kívánt joghoz kapcsolódó tényeket – és csakis azokat a tényeket, amelyek az érvényesíteni kívánt

évi polgári perrendtartás tárgyalási szerkezete a szocialista perjog idején. *Közjegyzők Közlönye*, 2020/1, 29-60.

11 A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény.

12 VI. Ppn. indokolás a 11. §-hoz.

13 Éless Tamás: *A kereset nyilvánvaló megalapozatlansága*. In: VARGA István (szerk.): *Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II.* Budapest, ELTE, 2013, 22.

14 HAUPT Egon: A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján. *Magyar Jog*, 2003/9, 546.

15 HAUPT (2003) i. m. 547.

jogot megalapozzák – és bizonyítékokat megjelölje.¹⁶ Nyilas Anna ugyanezt az álláspontot képviseli, szerinte az, hogy a felperes az érvényesíteni kívánt jog körében mit jelöl meg döntő jelentőségű, mert a jogcímhez kötött bíróságnak kizárólag az e jog alapjául szolgáló tények fennállását kell vizsgálnia. A jogvita megjelölése tehát kijelöli a bizonyítási eljárást.¹⁷

Parlagi Mátyás szerint az 1952-es Pp. rendelkezéseiből és alapelveiből arra lehet következtetni, hogy az érvényesíteni kívánt jog és az annak alapjául szolgáló tények és bizonyítékok megjelölése [121. § (1) bekezdés c) pont] tudatosan került együtt szabályozásra. Ebből továbbá következik, hogy nem az a lényeges, hogy a felperes pontos jogszabályi hivatkozást adjon elő, hanem az, hogy együttesen oly módon adja elő a tényeket és jelölje meg ez alapján az érvényesíteni kívánt jogot, hogy abból a bíróság a felek jogvitában való érdekeltségét és a felperesi igény pontos tartalmát olyan fokig megállapíthassa, hogy tájékoztatni tudja a feleket a bizonyítási teherről.¹⁸

Haupt Egon a jogállítás megkövetelésén keresztül erősen érvel *a jogcímhez kötöttség* mellett. Álláspontja szerint „a felperes a jogvitában kér döntést, a jogvita mibenléte meghatározásának módja pedig a jogállítás. A per alapját képező kérelem tartalma tehát: bírói döntés kérése arról, megilleti-e a felperest az általa az alperessel szemben érvényesíteni kívánt jog. Minthogy pedig a bíróság a kérelmekhez kötve van, ebben kell állást foglalnia. Ha válasza nemleges, a felperes pervesztes.”¹⁹ Ebből következően, *ami a per lényegét alkotja*, meghatározza az egész eljárást, irányt szab a felek és a bíróság cselekedeteinek: *a felperes által érvényesíteni kívánt jog*.²⁰

Az 1952-es Pp. hatálybalépéséhez képest a rendszerváltozás és a XXI. század időszakára gyökeresen megváltoztak a társadalmi, gazdasági, politikai folyamatok, amelyek az ötvenes években elterjedt „kereseti kérelemhez kötöttség nem jelent jogcímhez kötöttséget” elvet meghaladottá tették. Eltűnt az anyagi igazság kiderítésére való törekvés, a tárgyalási és rendelkezési elv új értelmet nyertek, a szocialista jogelveket leváltották a jogállami elvek. Lugosi József az előbbi gondolatokkal, illetve azzal érvel a kereseti kérelemhez (jogcímhez) kötöttség mellett, hogy a perrend nem ad

16 HAUPT (2003) i. m. 549.

17 NYILAS Anna: A bíróság és a felek percselekményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéből. *Jogtudományi Közlöny*, 2009/2, 70.

18 PARLAGI Mátyás: Az érvényesíteni kívánt jog elbírálása, különös figyelemmel a Polgári Perrendtartás alapelveire. *Magyar Jog*, 2013/4, 224.

19 HAUPT Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben. *Magyar Jog*, 2000/10, 609.

20 HAUPT (2000) i. m. 610.

felhatalmazást a bíróságnak arra, hogy a fél által meghatározott jogalaptól, jogcímtől eltérjen.²¹

A 121. § (1) bekezdés c) pontja alapján tehát a fél már a benyújtáskor köteles követelése jogcímét megjelölni, a bíróságnak pedig még a tárgyalás kitűzése előtt, a keresetlevél alapján történő érdemi intézkedések között – akár hiánypótlás keretében – szigorúan meg kell követelnie a jogcímet. Ezzel elérhető, hogy még az első tárgyalást megelőzően a bíróság tudomására jusson a kereset jogalapja és a fél bizonyítási indítványai a kereset jogcíme által meghatározottak és célirányosak legyenek.²²

A tudományos irodalom egy része és a joggyakorlat azonban nem követelte teljes egészében ezeket a jogcímhöz kötöttség melletti állásfoglalásokat. Kovács László szerint igaz, hogy a bíróság kötve van a jogcímhöz, ez azonban nem azt jelenti, hogy a bíróság a konkrétan hivatkozott tételes jogi szabályhoz van kötve, hanem a *fél által a jogcselekményével elérni kívánt céljához van kötve a bíróság*, amely célt a jogcím fogalmával azonosít.²³ Kovács László megállapítja, hogy ha az érvényesített jogot csak a jogszabályhely megjelölése útján lehetne megjelölni és ennek hiánya a keresetlevél elutasításához vezetne, akkor a per kimenetele attól függne, hogy a félnek sikerült-e eltalálnia a bíróság által helyesnek tartott jogértelmezést.²⁴

A kereseti kérelemhez kötöttség nem jelent egyben jogcímhöz kötöttséget (BH 2016. 172.). Annak eldöntése, hogy a felperest megilleti-e az általa érvényesíteni kívánt jog és az általa megjelölt tények, bizonyítékok elegendőek-e az anyagi jogi jogosultsága megállapításához, nem a keresetlevél eljárásjogi törvényben foglalt feltételei fennállásának vizsgálata körébe tartozik, hanem a kereseti kérelem érdemi elbírálása körébe tartozó kérdés (BDT 2012. 2647.). Ha a fél a keresete alapjául szolgáló tényekkel összhangban nem álló jogi minősítést alkalmaz, a bíróságnak a kereset tartalmának megállapítása és a jogvita érdemi eldöntése során az előadott tényekből kell kiindulnia. A fél által hivatkozott téves jogi minősítés, a követelés jogcímének hiányos vagy helytelen megjelölése a bíróságot nem köti; a felhozott és bizonyított tényekre a jogszabályt a bíróságnak kell alkalmaznia (BDT 2007. 1580.).

21 LUGOSI József: Gondolatok a kereseti kérelemhez kötöttségről. *Magyar Jog*, 2010/11, 677-678.

22 LUGOSI (2010) i. m. 679.

23 Kovács László tehát a jogcím fogalmát is másképp értelmezi, a szerzők közti ellentmondás ebből is adódik. Kovács László: Mit jelent a bíróság jogcímhöz kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére. *Magyar Jog*, 2003/9, 553-554.

24 Kovács i. m. 554.

2.2. A tárgyaláselőkészítés változásai

2.2.1. Lépések az alperesi írásbeli ellenkérelem irányába

Az 1952-es Pp. hatálybalépése óta fennálló tételmondat, hogy a keresetlevélre az alperesnek nem kell kötelezően,²⁵ a tárgyalást megelőzően írásban válaszolnia. Kengyel Miklós megállapítása szerint az 1952-es Pp. 124. § eredeti szövege még csak arra kötelezte az elnököt, hogy a keresetlevél alapján az ügyet tárgyalásra tűzze ki, kivéve, ha hiánypótlásnak, áttételnek vagy a keresetlevél tárgyalás nélküli elutasításának van helye. Ezek az intézkedések azonban kevésnek bizonyultak.²⁶

A VIII. Pp. novella beiktatta normaszövegbe majd a 2012. évi CXVII. törvény²⁷ 4. § módosította, hogy az alperest az idézésben arra is figyelmeztetni kell, hogy a kereseti kérelemre *legkésőbb a tárgyaláson vagy a bíróság által megjelölt határidőn belül* nyilatkoznia kell, és elő kell adnia a védekezésének alapjául szolgáló tényeket és ezek bizonyítékait, az ügyre vonatkozó okiratait pedig be is kell mutatnia. Továbbá, ha az ügy körülményei indokolják, bíróság az idézésben a fenti alperesi nyilatkozat megtételére a tárgyalás napját megelőző határidőt állapíthat meg, amely nem lehet rövidebb 15 napnál. A bíróság ezt követően – ha a tárgyalási határnapig rendelkezésre álló idő ezt lehetővé teszi – a felperest tizenöt napos határidővel az alperesi nyilatkozatban foglaltakra vonatkozó álláspontjának közlésére hívja fel [126. § (3) és (4) bekezdés]. Amennyiben az alperes fel lett hívva határidő tűzésével vagy önmagától nyilatkozik, akkor a bíróság a tényállással kapcsolatban már az első tárgyaláson rendelkezik bizonyos információkkal.²⁸ Haupt Egon szerint mivel a bíróságot

25 A „kötelezően” határozószó alatt itt értsd, hogy ha az alperes ellenkérelmet kíván előterjeszteni, akkor védekezését már itt elő kellene adnia a perrend ilyen irányú szabályozása esetén. Minthogy az alperesnek ez csak egy megengedett, de nem kötelezően előírt cselekménye lehetne az eljárásban, így a kötelezően helyett az *érdekében áll* helyesebben fejezi ki a cselekmény tartalmát. Lásd a Pp.-vel kapcsolatos ezirányú fogalommagyarázatot: UDVARY Sándor: *Obligation of the Parties, Lawyers and Judges. Acta Juridica (Hungarica Hungarian Journal of Legal Studies)*, 2017/1, 22.

26 KENGYEL Miklós: *Magyar Polgári Eljárásjog*. Budapest, Osiris, 2003, 226. [a továbbiakban: KENGYEL (2003a)]. Itt utalni kívánunk rá, hogy a szocialista eljárásjog ideje alatt is jelentős változásokon ment keresztül a tárgyaláselőkészítés szabályozása, mely folytatódott a rendszerváltozást követően is.

27 Az igazságügyi és közigazgatási tárgyú törvények módosításáról szóló 2012. évi CXVII. törvény.

28 KAPA Máttyás: *A tárgyalás (IX. fejezet)*. In: SZABÓ Imre (szerk.): *A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény magyarázata*. (II. kötet), Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2006, 613.

tájékoztatási kötelezettség terheli [3. § (3) bekezdés] az alperesi nyilatkozat az eljárás gyorsabb lefolytatását szolgálja. Ezáltal az első tárgyaláson a felek úgy jelennek meg, hogy a bizonyítás köréről tisztában vannak.²⁹

E módosítással a jogalkotó *erősítette a tárgyalást megelőző iratváltást*. Ezt eddig sem tiltotta a perrend, azonban még ez az ösztönző sem volt meg a bíróság számára, csupán a tárgyaláselőkészítés általános szabályaiból volt levezethető. Czoboly Gergely szerint azonban továbbra is felhívás hiányában az alperes szabadon dönthet arról, hogy a védekezését az első tárgyaláson, vagy azt megelőzően adja elő. Szerinte a szabályozás egyik hiányossága, hogy a bíróság az első tárgyalást megelőzően csak *felhívhatja* az alperest arra, hogy nyilatkozatait határidőre tegye meg de *nem kötelezi* arra.³⁰ Hiányzik a nyilatkozat elmaradásához fűződő jogkövetkezmény, amely biztosítani tudná a rendelkezés hatékonyságát. E felhíváshoz preklúziós hatást kell fűzni, amely biztosítja, hogy a felek pertaktikai okokból nem tartják vissza az információikat.³¹ Czoboly Gergely javaslata szerint a keresetlevél beérkezését követően minden esetben indokolt lenne nyilatkoztatni az alperest, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben nem nyilatkozik úgy már itt indokoltnak tartja a bírósági meghagyás kibocsátását, amennyiben igen, akkor pedig meghatározott időn belül elő kell terjesztenie védekezését.³²

2.2.2. A tárgyaláselőkészítés egyéb változásai

Nyilas Anna 2009-es cikkében a tárgyaláselőkészítés céljaként a jogvita tárgyának konkretizálását, a per lefolyásának a megtervezését, a bíróság és a felek feladatainak meghatározását látja.³³ A keresetlevél megvizsgálásának célja, nevezetesen, hogy az alkalmas-e a tárgyalásra, nem változott.³⁴ Az 1952-es Pp. 2011-ben hatályba lépő módosítását követően, a 2010. évi CLXXXIII. törvény³⁵ 107. § szerint a jogi képviselővel eljáró fél esetén a bíróság a hiányos kereset-

29 HAUPT (2003) i. m. 550.

30 CZOBOLY Gergely: *A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei*, Phd értekezés, Pécs, 2014, 165-166. <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/czoboly-gergely-istvan/czoboly-gergely-istvan-vedes-ertekezes.pdf> (2020. 07. 10.)

31 CZOBOLY Gergely: *A polgári perek elhúzóadása*. In: JAKAB András és GAJDUSCHEK György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 2016, 770.

32 CZOBOLY (2016) i. m. 770.

33 NYILAS (2009) i. m. 70.

34 KENGYEL (2014) i. m. 246.

35 Egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény.

levél esetén nem folytatja le a hiánypótlást, azt *nyomban idézés kibocsátása nélkül elutasítja*, ha nem tartalmazza a kötelező tartalmi elemeket, mellőzték a gazdálkodó szervezetek az egymás közti előtti kötelező egyeztetést, a jogi képviselő nem csatolta a meghatalmazását vagy a fél nem fizette meg az eljárási illetéket [124. § (2) bekezdés, 2011-től]. Imregh Géza szerint sajnálatosan kimaradt e felsorolásból az okiratcsatolással kapcsolatos mulasztás szankcionálása, mely korlátozza az előkészítést.³⁶ E módosítással tehát a jogi képviselővel eljáró felperes részéről a keresetlevél megfelelő előterjesztéséhez fűződő felelősség megnőtt.

Az alperesnek ezzel ellentétben – bírói felhívás hiányában – továbbra sincsen semmilyen teendője az előkészítés során. A felsorolt okok miatt Imregh Géza 2008-ban megjelent cikke szerint a gyakorlatban gyakran előforduló eset, hogy az első tárgyalás csak „ismerkedési találkozó” a felek számára, mert a bíróság feladatainak a felek előkészítési mulasztása miatt ténylegesen nem tudott eleget tenni.³⁷

3. A tárgyalás

A VIII. Ppn. törölte az a rendelkezést, hogy ha a keresetet az alperessel egyáltalán nem, vagy nem idejében (126. §) közölték, vagy ha a felperes a keresetet a tárgyaláson lényegesen módosította, a bíróság az ellenkérelem előterjesztésére az alperes kérelme esetén halasztást ad [139. §, hatályon kívül 2000-óta]. Emellett ez a novella jelentősen módosította az 1952-es Pp. 151. §-át. Az addig hatályos szabály szerint a bíróság kérelemre valamelyik *fontos ok* fennállása esetén halaszthatta el a tárgyalást. A tárgyaláson előterjesztett kérelemre a bíróság a tárgyalást csak akkor halaszthatja el, ha a keresetet az alperessel nem, vagy nem idejében közölték, vagy ha a felperes a keresetét a tárgyaláson megváltoztatta, vagy valamely más kérelmét lényegesen módosította és ezzel összefüggésben az ellenkérelem előterjesztésére az alperesnek megfelelő időt kell biztosítani [151. § (1) bekezdés, 2000-től]. Lényegében a novella áthelyezte a rendelkezést, de annak tartalmában érdemi változást azonban nem hozott.

Bár a tájékoztatási kötelezettség alapelvi szintű szabályozást kapott, az leginkább a bizonyítással és így a tárgyalással függ össze, ezért annak változásairól e körben értekezünk. A VI. Ppn. megszüntette az általános tájékoztatási kötelezettséget és azt csak az perbeli jogokra és kötelezettségekre szorította

36 IMREGH Géza: Gondolatok az előkészítésről. *Magyar Jog*, 2008/11, 790.

37 IMREGH (2008) i. m. 790.

[3. § (1) bekezdés]. Ez kizárja azt, hogy a bíróság a félnek jogértelmező tájékoztatást tudjunk adni, illetve a bíróság továbbá nem őrködik afelett, hogy a felek kérelmei megfelelnek-e méltányos érdekeiknek.³⁸ A VIII. Pp. novella az általános rendelkezések között a bíróságra telepítette a tájékoztatási kötelezettséget. A bíróság köteles a jogvita eldöntése érdekében a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, illetve a bizonyítás sikertelenségének következményeiről a feleket előzetesen tájékoztatni [3. § (3) bekezdés]. A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának 2009-es véleménye szerint „ennek az a célja, hogy a fél a bizonyítási indítványait a jóhiszemű és célszerű pervitel követelményeinek megfelelően előterjeszthesse.”³⁹ Molnár Ambrus szerint e bírói kötelezettségnek értelemszerűen meg kell előznie a bizonyítási eljárást. Ennek teljesítése előzetesen az idéző végzésben, majd hangsúlyozottan és konkrétan a tárgyaláson, a felek személyes meghallgatása után történik. Továbbá, minden olyan perbeli fordulattal feléled, amellyel az előző tájékoztatásban foglaltakat meghaladó bizonyítás szükségéges.⁴⁰ Haupt Egon szerint azért, hogy a bizonyítási eljárás célirányos és kerülők nélküli legyen a tájékoztatásnak a bizonyítási eljárást megelőzően kell megtörténnie.⁴¹

A bíróságot ezzel a jogalkotó kötelezte, hogy aktívan és tevőlegesen tájékoztassa, orientálja a feleket a perben. Döme Attila szerint „bevezetése korszerű és célszerű kísérlet volt a felek jogérvényesítésének az elősegítéséhez, [...] a per koncentrációjához [...] mégsem tudta betölteni kellőképpen a rendeltetését, mert elmaradt a valóban hatékony működésének garanciáját jelentő szabályozási környezet megteremtése.”⁴²

3.1. Óvatos lépések a percezúra irányába

A VI. Ppn. módosította a 141. § (2) bekezdést. A bíróság – ha ez a tényállás megállapításához szükséges –, a feleket felhívja nyilatkozataik megtételére és lefolytatja a bizonyítási eljárást. *A fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait* – a per állása szerint – *a gondos és az eljárást elősegítő*

38 NYILAS (2009) i. m. 66.

39 1/2009. (VI. 24.) PK vélemény – A Polgári perrendtartás tájékoztatási kötelezettségre vonatkozó szabályainak alkalmazásával kapcsolatos egyes kérdésekről.

40 MOLNÁR Ambrus: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben. *Magyar Jog*, 2009/3, 132.

41 HAUPT (2003) i. m. 550. Összekapcsolva ezt az alperesi válasz keretében tett érvelésével a tájékoztatást Haupt Egon már a tárgyaláselőkészítés keretében célszerűnek látja.

42 DÖME Attila: *A perkoncentráció kulcsa: a közbenszóló határozat*. In: VARGA István- NÉMETH János (szerk.): *Egy új polgári perrendtartás alapjai*. Budapest, HVG-Orac, 2014, 393.

pervitelnek megfelelő időben előadni, illetve előterjeszteni. Ha a bizonyítás lefolytatása az első tárgyaláson ennek ellenére nem lehetséges, vagy csak részben lehetséges, a bíróság a tárgyalás elhalasztása mellett elrendelheti a per további előkészítését. Ez tekinthető az érdemi tárgyalás során a bizonyítékok és nyilatkozatok előterjesztésének általános szabályának.⁴³

Emellett a VI. Ppn. beiktatta a 141. § (2) bekezdés megsértéséért alkalmazott (6) bekezdésben szereplő *szankciót*. Ettől kezdve, ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának előadásával, bizonyítékainak előterjesztésével – a (2) bekezdésben előírt kötelezettsége ellenére – *alapos ok nélkül késlekedik*, és e kötelezettségének a *bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget*, a bíróság a fél előadásának, előterjesztésének *bevárása nélkül határoz*, kivéve, ha álláspontja szerint a fél előadásának, előterjesztésének bevárása a per befejezését nem késlelteti. Ezzel a perrend 141. § (6) bekezdése *jogvesztést eredményező szankciót* fűz a nyilatkozatok késedelmes megtételéhez, miszerint a bíróság a fél késedelmes nyilatkozata bevárása nélkül is határozhat.⁴⁴ A VI. Ppn. indokolása szerint e jogvesztő szankció az „eljárási fegyelem növelése irányába hathat, s a súlyos szankció kilátásba helyezésével kizárni igyekszik a hanyag felperesi magatartás, illetve az alperesi perelhúzás lehetőségét.”⁴⁵

Nyilas Anna szerint „a joghátrány élet tompítja alkalmazhatóságának két korlátja, illetve feltétele: a vétlen fél nem büntethető, és a szankció csak akkor alkalmazható, ha a fél a bíróság felhívása ellenére késlekedik.”⁴⁶ Molnár Ambrus a szankció alkalmazhatóságának négy feltételét állapítja meg, e szerint a) a fél alapos ok nélkül, b) bírói felhívás ellenére, c) késlekedik vagy mulaszt, d) és ezáltal a per befejezését hátráltatja.⁴⁷ Vagyis a félnek meg kell sértenie az 1952-es Pp. 141. § (2) bekezdést, illetve a bíróság figyelmeztetését is figyelmen kívül kell hagynia. Molnár Ambrus szerint a bíróság bizonyítási teherre vonatkozó tájékoztatási kötelezettség gyakorlása után a 141. § (2) bekezdése értelmében megfelelő határidő tűzésével felhívja a feleket a nyilatkozataik megtételére, illetve a (6) bekezdés megállapítja a határidő eredménytelen eltelte esetére a szükséges jogkövetkezményt.⁴⁸

43 KENGYEL (2014) i. m. 261.

44 KENGYEL (2014) i. m. 261.

45 VI. Ppn. indokolás 15. §-hoz.

46 NYILAS Anna: *A polgári per egyszerűsítésének és gyorsításának eszközei az európai jogrendszerekben, különös tekintettel a kis értékű követelésekre vonatkozó eljárásokra*. PhD értekezés, Debrecen, 2011, 98. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/105207/teljesdolgozat_nyilas_pdf_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y (2020. 08. 13.)

47 MOLNÁR (2009) i. m. 138.

48 MOLNÁR (2009) i. m. 133.

Kiss Gábor szerint a Pp. 141. § (2) bekezdése szintén nem az egységes jogalkalmazás irányába hat. A törvény szerkezetében a 141. § (2) bekezdés az első érdemi tárgyalásra vonatkozó szabályok között helyezkedik el. Ennek ellenére olyan általános követelményt fogalmaz meg, amely túlmutat az eljárás ezen szakaszán.”⁴⁹ Czoboly Gergely értelmezése szerint az általános kötelezettség megfogalmazása és a rendszertani elhelyezés közti ellentét feloldására a jogalkotónak lépnie kellene. „Amennyiben a jogalkotó tudatosan azt szeretné, ha a bíróságok már az első tárgyalást megelőzően – preklúziós fenyegetettség mellett – felszólítsák az alperest az érdemi védekezésének az előadására, úgy fontos lenne ennek a világos rögzítése.”⁵⁰

Németh János szerint az 1952-es Pp. rendelkezései *megfelelő keretet biztosítanak*: a Pp. 141. § (2) bekezdése értelmében a fél köteles a tényállításait, nyilatkozatait, bizonyítékait – a per állása szerint – a gondos és az eljárást elősegítő pervitelnek megfelelő időben előadni, illetve előterjeszteni, a Pp. 141. § (6) bekezdése szerint pedig, ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának előadásával, bizonyítékainak előterjesztésével alapos ok nélkül késedelmeskedik, és e kötelezettségének a bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget, a bíróság – a tárgyalás újbóli elhalasztása nélkül – a fél előadásának, előterjesztésének bevétele nélkül (is) határozhat.⁵¹

Kiss Zoltán szerint megállapítható, hogy a VI. Ppn. által újrafogalmazott 141. § (2) bekezdésben megfogalmazott általános eljárási kötelezettség és ennek a (6) bekezdésben foglalt eljárási szankciója, valamint az eljárásjogi tájékoztatási kötelezettség [3. § (1) bekezdés], a bírói gondoskodás felelősége, az officialitás kiszorítsa a polgári perből jelentősen meghatározza a bíróság (*szocialista*) szerepkörének megtisztulását és a felek rendelkezéseinek a helyreállítását.⁵²

Az iménti rendelkezéseken túl azonban valódi hatékony preklúzió nem ösztönözi a feleket a per anyagának mielőbbi bíróság elé tárására és a per kereteinek tisztázására, valamint véglegesítésére. A jogalkotó a problémákat észlelve próbált lépéseket tenni annak érdekében, hogy a jogvita ténybeli és jogi keretei minél előbb tisztázódjanak, ám azt nem tudta elérni. Amit a bíróságok korábbi gyakorlatának lendületén kívül az a körülmény is okozha-

49 Kiss Gábor: Még egyszer a Pp. 1995-ös módosításának a pervezetésére gyakorolt hatásáról. *Magyar Jog*, 1999/5, 288.

50 CZOBOLY (2014) i. m. 167.

51 NÉMETH János: *Alapvető elvek (I fejezet)*. In: Németh János–Kiss Daisy (szerk.): *A polgári perrendtartás magyarázata* (I. kötet, 3. átdolg. kiad.). Budapest, Complex, 2010, 69.

52 Kiss Zoltán: A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után. *Magyar Jog*, 1998/2, 89.

tott, hogy az 1952-es Pp. egységes tárgyalási szerkezetét már így is pattanásig feszítette az új elvárások sora. Valódi változást, ahogy a jogalkotó felismerte, már ebben a keretben nem lehetett megvalósítani.

3.2. A keresetváltoztatás szabályinak módosításai

Az 1952-es Pp. a szocialista eljárásjog idején általánosan megengedte a keresetváltoztatást. Ugyanakkor ezzel nem tudta kiküszöbölni az ebben rejlő perelhúzási lehetőséget. Kengyel Miklós szerint „a kötelező jogi képviselő visszaállítása után a jogirodalom és a joggyakorlat is sürgette a keresetváltoztatás parttalanságának a megszüntetését, amelyre a jogalkotó több óvatos kísérlet után csak 2010-ben szánta el magát.”⁵³ A változtatás két irányú volt, egyrészt a jogalkotó tartalmilag *szűkítette a keresetváltoztatás fogalmát*, másrészt *időhatárhoz kötötte* azt. Nem keresetváltoztatás az, ha a felperes a) a keresettel érvényesített jog megváltoztatása nélkül annak megalapozására *újabb tényeket hoz fel, vagy a felhozottakat kiigazítja*, b) az eredetileg követelt dolog helyett, utóbb beállott változás folytán más dolgot vagy kártérítést követel, c) a keresetét *leszállítja*, illetve az eredetileg nem követelt járulékokra vagy a követeléseknek, illetőleg járulékoknak *a per folyamán esedékessé vált részleteire is kiterjeszti*, d) megállapítás helyett teljesítést vagy teljesítés helyett megállapítást követel [146. § (5) bekezdés].

Jogi képviselő esetén pedig a felperes a keresetét – bizonyos kivételekkel – az alperes érdemi ellenkérelme előadását követő 30 napon belül változtathatja meg. Ha az alperes beszámítási kifogást, viszontkeresetet terjeszt elő, a felperes a beszámítási kifogás, viszontkereset közlésétől számított 30 napon belül változtathatja meg keresetét. Kivételként jelentkezik, ha az alperes hozzájárul a keresetváltoztatáshoz, ilyenkor a felperes keresetét bármikor megváltoztathatja, illetve ha a felperes olyan tényre, bizonyítékra, illetve olyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amely önhibáján kívül az első tárgyalást követően jutott a tudomására, és ezt igazolja. [146/A. § (1) és (2) bekezdés].

A VI. Ppn. a tájékoztatási kötelezettség eljárásjogi jogokra való szorításával megszüntette azt, hogy a bíró kioktassa a felet, hogy az általa előterjesztett kérelem nem meríti ki az őt megillető jogokat. Továbbá nem lehet kioktatni a felet a keresetváltoztatás lehetőségére sem, ha az anyagi jogi kioktatást jelentene.⁵⁴ Lugosi József a kereseti kérelemhez kötöttség új szabályaiból

53 KENGYEL (2014) i. m. 228.

54 KISS (1999) i. m. 287.

vezeti le, hogy a bíróság a fél javára többet nem ítélt meg, még akkor sem, ha tudja, hogy a fél nem meríti ki az őt megillető jogokat, jogszabály alapján több illett meg.⁵⁵

Kiss Zoltán az általánosan megengedett keresetváltoztatást leszűkítené és azt kizárólag az *első tárgyaláson* tenné lehetővé. Ugyanis véleménye szerint az ügy alapos tárgyalását nem szolgálja, hogy a felek a harmadik, negyedik tárgyaláson terjesztik elő kereset vagy viszontkereset-változtatásukat. Tapasztalata szerint a felek már az első tárgyaláson ismerik a peresített jogviszonyt és annak összefüggéseit. A keresetváltoztatás tilalma folytán elzárt igény külön perben érvényesíthető, ha annak tárgya pedig szorosan összefügg a korábban megindított perrel a bíróság egyesítheti azokat.⁵⁶

4. A kodifikáció szükségességéről

Kengyel Miklós már 1992-ben megjegyezte, hogy az újra-kodifikálás esetén a jogviták fokozódó bonyolultsága, illetve a perek elnehezülésére tekintettel esetleg ismét a jól körülhatárolható perfelvételi tárgyalást fogja támogatni a jogalkotó a rosszul előkészített és eredménytelen első tárgyalással szemben.⁵⁷ Kengyel Miklós szerint az 1952-es Pp. által „bevezetett egységes tárgyalási rendszer évtizedeken keresztül eredményesen funkcionált és formalizmusmentességével hozzájárult a pertartam rövidüléséhez. Ezért a perfelvételi tárgyaláshoz való visszatérés igénye a kilencvenes években sem merült fel. A perek elhúzódásának az oka ugyanis nem a tárgyalási rendszerben, hanem – más tényezők mellett – a tárgyalás előkészítésének hiányosságaiában keresendő.”⁵⁸ E 2003-ban írt véleményt követően azonban további változások⁵⁹ álltak be a magyar jogrendszerben és az 1952-es Pp. szabályait még jelentősebben meghaladták a társadalmi, gazdasági élet fejlődései. Osztovits András 2010-ben írt cikke szerint „a rendszerváltás óta szinte mindegyik nagy törvénykönyv (Ptk., [Áe.], Be, [Btk.]) helyett új kódexeket fogadott el az Országgyűlés. [...] Az 1952-es Pp. hatálybalépése, 1953. január 1-je óta – ezidáig 11 novelláris jellegű módosítást, és csak 1990 utántól több, mint hatvan egyéb módosítást élt át. Ennek a sok beavatkozásnak az eredményeként ugyan az 1952-es Pp. még életben van,

55 LUGOSI (2010) i. m. 675.

56 KISS (1998) i. m. 86-87.

57 KENGYEL Miklós: *Polgári Eljárásjog*. (II. kötet), Pécs, Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 1992, 64.

58 KENGYEL (2003a) i. m. 225.

59 Például az Európai Unió csatlakozása, az Alaptörvény elfogadása és hatálybalépése, a (később hivatkozott) jelentős anyagi és eljárásjogi törvények elfogadása.

de egyre nehezebb rajta kiigazodni. [...] Az 1952-es Pp. módosításainak eddigi gyakorlata ebben a formában nem folytatható: bármilyen nemes jogalkotói szándék merüljön is fel, a perek szabályainak kiszámíthatatlanságát, és így a jogbiztonságot veszélyeztetné ennek a folyamatnak a folytatása.”⁶⁰ Wopera Zsuzsa szintén hasonlóan vélekedik a kialakult helyzetről, szerinte „az utóbbi évtizedekben nyilvánvalóvá vált, hogy [az 1952-es Pp.] egységes tárgyalási rendszere nem nyújtja azokat a hatékonysági előnyöket, amelyeket az összetett, bonyolult jogviták elbírálása ma megkövetel. Az 1952-es Pp.-ben a '90-es évek közepétől döntően az 1995. évi LX. törvény hatálybalépésétől bevezetett eljárásgyorsító vagy preklúziós szabályok [...] jól példázzák a jogalkotó kitartó próbálkozásait a perrend hatékonyabbá tételére, amelyek azonban egyértelműen aláásták a kódex koherenciáját.”⁶¹

Pribula László szerint az 1952-es Pp. rendszerváltozást követően elért változásai ellenére „a koncentrált, felelősségteljes és professzionális pervitel megteremtése céljából mégis jelentkezett az igény mind a gyakorlatban, mind a jogtudományban, egy alapjaiban más koncepcióhoz igazodó új perjogi kódex megalkotására. Először, évtizedes munka eredményeképpen, a jogalkotó új polgári anyagi jogi kódexet hozott létre: [...]. A Ptk. szemlélete meghatározta az elismert anyagi jogok érvényesítésének koncepcióját is: előtérbe helyezte ugyanis az önálló, autonóm, döntéseiért felelősséggel tartozó jogalany emberképét – ezáltal egyértelműen állást foglalt a tudatos, felelősségteljes, felkészült és szakszerű igényérvényesítés mellett. Mindebből egyenesen következik az, hogy az új perjogi kódexnek is az önálló, felelősségteljes döntéseket hozó fél rendelkezési jogán alapuló perrendtartást kellett meghatároznia, ahol háttérbe szorul a bíró gyámkodó, kioktató szerepe.”⁶²

5. Záró gondolatok, a változásokból levonható következtetések és fejlődési irány

Találón úgy jellemezhetjük a rendszerváltozás óta a Pp. hatálybalépéséig eltelt időszakot, hogy a szocialista polgári perjogtudomány termékébe beoltották a modern, jogállami eljárásjogot. Ennek következtében, mind az alapelvi fejezeten, mind a konkrét eljárásjogi rendelkezéseken megfigyelhető kettősség jellemezte a perrendet. A jogalkotó és a jogalkalmazó törekedett

60 OSZTOVITS András: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről. *Magyar Jog*, 2010/3, 158.

61 WOPERA Zsuzsa: Az új polgári perrendtartás elvi alapjai. *Jogtudományi Közlöny*, 2017/4, 154.

62 PRIBULA (2018) i. m. 6.

a szemléletváltásra, amely meg is tudott valósulni, azonban a tárgyalás szerkezetén történt nagymértékű, rendszerszintű újítás hiányában a szocialista eljárásjogból örökölt hiátusok megmaradtak. A vizsgált időszakban a változások leginkább a Kengyel Miklós által is az 1952-es Pp. gyenge pontjaként értékelt tárgyaláselőkészítést és nem a tárgyalás szerkezetét érintették.

A változások irányait tételesen, pontszerűn vizsgálva megállapíthatjuk, hogy azok mindegyikére reagál a Pp. és meg is valósítja az 1952-es Pp. módosításaival elérni kívánt célokat: (a) A keresetlevélben tartalmában egyértelműen megköveteli a jogállítást és pontot tesz a jogcímhez kötöttség körében kialakult vita végére; (b) Megvalósítja az első tárgyalást (a Pp. rendszerében esetleges perfelvételi tárgyalás) megelőző alperesi ellenkérelem intézményét, és ennek elmaradásához köti a bírósági meghagyás kibocsátását; (c) A keresetlevél megvizsgálása körében a jogi képviselővel eljáró fél esetén a hiánypótlás lehetőségének visszaszorítása és az azonnali elutasítás (a Pp. terminológiájában visszautasítás) lehetőségének további kiterjesztése, melyen a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény módosításáról szóló 2020. évi CXIX. törvény (továbbiakban: Pp. novella) némileg finomít; (d) A késedelmesen megtett vagy a bíróság felhívása ellenére elmulasztott perbeli nyilatkozatok esetén alkalmazandó szankció további erősödése, mely a Pp.-ben megjelenik a perfelvételi szakon belül is de különösen a perfelvételt lezáró végzés preklúziós hatásában összpontosul; (e) A keresetváltoztatás esetén pedig az időbeli korlát, amely az 1952-es Pp.-ben egy 30 napos korlát volt a Pp.-ben szintén a perfelvételt lezáró végzésben fejeződik ki. Tartalmi oldal pedig a Pp. jelentősen kiterjesztette a keresetváltoztatás fogalmát, azonban a Pp. novella ezen finomít és csakúgy, mint az 1952-es Pp.-ben a új tények előadását vagy azok kiigazítását nem tekinti keresetváltoztatásnak.

Ez alapján levonható az a következtetés, hogy a Pp. újonnan bevezetett – e körben érintett – szabályai és a rendszerváltozást követő rövid időre visszatekintő magyar perjogtörténet kontinuitást mutat, az új szabályok igénye a vizsgált időszak gyakorlatából és jogirodalmából kiolvashatók.

Balla Ábel Ábrahám: Pandémia a játszótéren

